

ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ У ВІДПОВІДНОСТІ З НАЦІОНАЛЬНОЮ РАМКОЮ КВАЛІФІКАЦІЙ

С.М. ЄГОРОВА, Т.М. ПОПОВА

Україна, м. Керч, Керченський державний морський технологічний університет

23 листопада 2011 року Кабінетом міністрів була затверджена Національна рамка кваліфікацій (постанова № 1341) з метою введення в Україні європейських освітніх стандартів відповідно «до вимог ринку праці та компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудоких відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні» [4].

Кабінет міністрів України рекомендував використовувати Національну рамку кваліфікацій у проектуванні навчально-виховних процесів у всіх закладах освіти I-IV рівнів акредитації в умовах Болонського процесу.

Завданням даної роботи є аналіз вимог Національної рамки кваліфікацій до випускників вищих технічних навчальних закладів (ВТНЗ) України з **метою** виділення головних орієнтирів, на які повинні спиратися адміністрація і педагоги в ході проектування навчально-виховного процесу і створення навчальних програм.

У додатках до постанови визначено, що «Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів» [там саме].

У Національній рамці кваліфікацій вживаються деякі терміни, значення яких розглянемо їх в аспекті кваліфікаційних рівнів.

Автономність – здатність самостійно виконувати завдання, розв’язувати задачі і проблеми [4].

Відповідальність – здатність відповідати за результати своєї діяльності [там саме]. Відповідальність особистості – це усвідомлена необхідність співвіднесення власної поведінки із суспільними нормами та установками; тісно пов’язана зі знаннями об’єктивних законів розвитку суспільства, рівнем освіти і культури [2, с. 106].

Знання – осмислена та засвоєна суб’єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності [4]. Знання є результатом пізнавальної діяльності [2, с. 326]. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні) [4].

Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності [там саме].

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами [4]. Кваліфікація є найважливішою соціально-економічною характеристикою працівника [2, с. 381].

Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня [4]. Є ступеню придатності, підготовленості, сформованості інтелектуальних якостей особистості, достатніх для здобуття кваліфікації, яка відповідає певному освітньо-кваліфікаційному рівню [2, с. 381].

Компетентність/компетентності – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості [4].

Комунікація – взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності [там само].

Результати навчання – «компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання» [4] у професійній діяльності.

Уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів) [там саме].

Національною рамкою кваліфікацій встановлено десять кваліфікаційних рівнів від «0» до «9», які визначають конкретні здатності фахівців:

- **«0» рівень** – здатність адекватно діяти у відомих простих ситуаціях під безпосереднім контролем. Готовність до систематичного навчання;
- **«1» рівень** – здатність виконувати прості завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під безпосереднім керівництвом. Готовність до навчання на наступному рівні;
- **«2» рівень** – здатність виконувати типові нескладні завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під керівництвом з елементами самостійності;

- **«3» рівень** – здатність виконувати виробничі або навчальні завдання середньої складності за визначеними алгоритмами за встановленими нормами часу і якості;
- **«4» рівень** – здатність самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі чи навчальні завдання у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, зокрема в нестандартних ситуаціях;
- **«5» рівень** – здатність розв’язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов;
- **«6» рівень** – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;
- **«7» рівень** – здатність розв’язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог;
- **«8» рівень** – здатність розв’язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики;
- **«9» рівень** – здатність визначати та розв’язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій [4].

У цьому переліку кваліфікаційних рівнів професорсько-викладацький склад і адміністрацію ВТНЗ України мають зацікавити «6» рівень. Саме цей рівень відповідає вимогам до бакалаврів – випускників ВТНЗ III-IV рівнів акредитації.

«6» рівень вимагає від спеціалістів *«Концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень»*, які сприятимуть формуванню: *вміння «розв’язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та*

інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів»; *особистісної комунікації* – «донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності»; *самостійного «управління* комплексними діями або проектами, *відповідальність* за прийняття рішень у непередбачуваних умовах» [там саме].

Сформовані знання, вміння, комунікації передбачають «*критичне осмислення* основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності», «*здатність* ефективно формувати комунікаційну стратегію», «*відповідальність* за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб, а також *здатність* до подальшого навчання з *високим рівнем автономності*» [4] – самостійності.

Відповідно Освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 6.100300 «Судноводіння» [1] і «6» рівня Національної рамки кваліфікацій до **змісту концептуальних знань** відносяться такі основні **вміння**, якими опановують майбутні судноводії в процесі вивчення загальноосвітніх і спеціальних дисциплін:

- застосувати методи розв'язання та аналізу диференціальних рівнянь при вирішенні професійних задач, які пов'язані з рухом судна;
- застосувати методи теорії ймовірностей та математичної статистики при вирішенні професійних та соціально-виробничих задач;
- використовувати основні положення фізики та теоретичної механіки при вирішенні професійних задач, які пов'язані з рухом судна;
- використовувати основні положення хімії для рішення питань щодо розміщення вантажів по трюмам, урахуваючи їх фізично-хімічні властивості та сумісність;
- користуватися інформацією, що стосується конструкції та експлуатації судна, яка надана у вигляді технічних креслень, схем, діаграм тощо;
- використовувати основні положення електротехніки при «читанні» електричних схем технічних засобів судноводіння та електрорадіо-навігаційних приборів;
- використовувати інформацію, відносно шпиля, брашпиля, суднових лебідок, яка надана у вигляді кінематичних схем з теорії машин та механізмів; інформацію по радіотехніці та електроніці для успішної роботи з радіонавігаційними приборами та системами;
- використовуючи каталоги карт та книжок, підбирати карти та посібники для

майбутнього переходу;

- використовувати морські навігаційні карти для прокладки шляху судна (включаючи системи ECDIS дисплеїв електронних карт та супроводжуючої інформації); лоції, таблиці припливів, засоби радіонавігаційного забезпечення, оповіщення мореплавцям, радіонавігаційні попередження та поточну інформацію про регіони плавання для корегування шляху судна;
- вибирати оптимальну комбінацію берегових навігаційних орієнтирів, які будуть використовуватись для визначення місця судна;
- використовувати міжнародні правила попередження зіткнень суден;
- використовувати знання фундаментальних основ радіолокації та засобів автоматичної радіолокаційної прокладки;
- урахувати вплив зміну курсу та/чи швидкість свого судна, виконуючи Міжнародні правила попередження зіткнень суден;
- виконувати маневри та процедури під час рятування людини за бортом.

Набуті **особистісні комунікації** сприяють:

- розумінню метеорологічної інформації та повідомленню відносно безпеки судна та його експлуатації;
- засвоєння інформації та вироблення практичних навичок у соціально-професійної діяльності;
- спілкуванню з іншими людьми на судні відносно головних питань безпеки та розумінню інформації з безпеки, яка подана у виді символів, знаків та сигналів аварійно-попереджувальної сигналізації;
- діяти у випадку нестандартних ситуацій.

Навички **самостійного управління** виявляються через:

- визначення свого місця та ролі в соціально-професійній діяльності; розвиток заповзятливості;
- успішну постановку питання про перехід до нової технології виробництва;
- управління сучасними технологіями обробки та обслуговування судна у портах;
- визначення засобів досягнення цілі, які дозволяють успішно конкурувати з іншими судновласниками на ринках праці;
- прагматичне, пізнавальне прагнення до самоствердження у ближньому середовищі та досягнення в цьому досконалості;
- виконання навчання та тренування з аварійною партією судна та пасажирями;

- розвиток прагнення до успіху, кар'єри, самостійності у професійній діяльності у підлеглих;
- формування змісту форм та методів своєї професійної діяльності;
- оцінювання результатів особистої діяльності з точки зору ступені досягнення її часткових та загальних цілей;
- використовувати належний професійний та діловий словниковий запас для підтримки зв'язку з іншими суднами, береговими станціями та особами командного складу у екіпажі з різними мовами.

Сформована **відповідальність** дає можливість:

- корегувати мету особистої діяльності та її структуру з точки зору відповідальності чинному законодавству України та діючим міжнародним угодам;
- проводити навчання по тренуванню дій з рятувальними шлюпками під час залишення судна (спуск та посадка людей у шлюпки); проводити навчання по забезпеченню виживання людей після залишення судна рятувальними засобами тощо;
- проводити тренування з членами екіпажу з використання гідрокостюмів та теплозахисних засобів тощо.

Відповідність Освітньо-професійної програми [1], «б» рівня Національної рамки кваліфікацій і термінологічного апарата дає можливість стверджувати необхідність компетентнісного підходу до навчання майбутніх судноводіїв, що має бути відображено у навчальних програмах із загальноосвітніх і спеціальних дисциплін. Усе це приводить до змін у системі морської освіти, у зв'язку з чим Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України видало наказ «Про впровадження системи стандартів якості в учбових закладах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки, молоді та спорту, які здійснюють підготовку кадрів для екіпажів морських суден» від 09.12.2011 року № 1411 [3]. Було складено Підкомісію з морського та річкового транспорту науково-методичної комісії з транспорту і транспортної інфраструктури Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (далі – підкомісія) на чолі з ректором Одеської національної морської академії (ОНМА) М.В. Міюсовим. Підкомісії було доручено провести перевірку національних стандартів компетентності на предмет їхньої відповідності до стандартів ІМО, поданими у частині А Кодекса ПДНВ.

Регулярно відбуваються засідання підкомісії, «круглі столи» та науково-

методичні семінари. Наприклад, на науково-практичному семінарі «Сучасні тенденції морської вищої освіти», що відбувся 14-15 листопада 2012 року на базі ОНМА, було констатовано, що головними чинниками, які будуть впливати у найближчому майбутньому на організацію та зміст підготовки осіб командного складу морських суден в Україні, є:

- 1) реалізація заходів з імплементації Манільських поправок;
- 2) інтеграція до Європейського простору вищої освіти;
- 3) реалізація плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій;
- 4) розбудова національної системи кваліфікацій;
- 5) формування стандартів підготовки фахівців на основі компетентнісного підходу [3].

Висновки. Вищезначене доводить, що Національні рамки кваліфікацій є основним чинником забезпечення подальшого розвитку вітчизняної морської вищої освіти та конкурентоспроможності випускників вітчизняних морських вищих навчальних закладів. Питання визначення і формування науково-обґрунтованих систем компетенцій як складових професійних та освітніх стандартів і розробки на їхній основі ОКХ і ОПП спеціалістів морського напрямку ще залишаються відкритими.

Література:

1. Галузевий стандарт вищої освіти : [Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.100300 «Судноводіння»]. – Київ, 2003. – 80 с.
2. Енциклопедія освіти / АПН України; [гол. ред. В.Г. Кремень.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Науково-практичний семінар та засідання підкомісії з морського та річкового транспорту // Щоквартальний інформаційний бюлетень Одеської національної морської академії № 15, жовтень-грудень 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://onma.edu.ua/prelize/20121224_ua.php.
4. Постанова № 1341 Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р., Київ: «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.kmu.gov.ua/control>.

Надійшло до редакції 04.10.2013 року